

Не менш важливим є те, що дистанційне навчання звужує соціально психологічну сутність освіти взагалі. Основне завдання традиційної освіти не тільки передача знань, досвіду, навиків, цінностей, норм від викладача до студента, але і виконання соціальних функцій, формування соціальної поведінки, соціального характеру і свідомості молодої людини.

Чи забезпечує цей процес дистанційне навчання. Ось тут і розкривається проблема «живого» спілкування. Спілкування онлайн, або віртуальне спілкування не забезпечує повноцінну соціальну функцію. Спілкування викладача і студента має опосередкований характер, заочний по формі і віртуальний по змісту. Досвідчений викладач при безпосередньому, очному спілкуванні може фіксувати настрій, емоційний стан, характер студента, його здібності та інтереси і відповідно коригувати свою педагогічну поведінку, використовуючи досвід, знання, майстерність, психологічні навиків.

Дистанційна форма освіти формує індивідуалізм, а це є самоосвіта. Однією із важливих психологічних проблем є те, що успішність дистанційного навчання залежить у значній мірі від наявності таких якостей у студента як самодисципліна, самоорганізація, наполегливість, мотивація, самоконтроль. На ці якості впливає тип темпераменту, характер, інтереси, мета, ціль. Для одних – цих якостей достатньо, щоб нормативно засвоювати матеріал, а для інших – це зневіра, апатія, розчарування, що різко знижує результати такої освітньої діяльності.

На основі цього короткого аналізу можна зробити наступні висновки:

По-перше, для дистанційної освіти сьогодні в Україні не існує достатньої матеріально-технічної і технологічної бази. Дистанційну освіту не можна оцінювати як спосіб фінансової оптимізації і економічної раціоналізації навчального процесу. Дистанційне навчання як освіта майбутнього повинна бути більш фінансово обґрунтованою і технологічно забезпеченою.

По-друге, при розробці концепції дистанційної освіти необхідно позбутися недоліків технократичного підходу і більше уваги приділити гуманістичній спрямованості такого навчання і соціально-психологічним проблемам.

По-третє, на даному етапі є зміст говорити лише про вдосконалення дистанційних методів в освіті, а дистанційну освіту розглядати як вимушений крок у надзвичайних суспільних умовах.

УДК 373-056.2/3

Сіткар В.І.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти ТОКІППО

Сіткар Н.С.

вчителька початкових класів Тернопільського

ЗЗСО № 13 ім. А. Юркевича

ОСОБЛИВОСТІ ФІНСЬКОЇ ТА ЕСТОНСЬКОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти відкриває нові можливості для дітей з особливими освітніми потребами.

У зв'язку із цим для України цінним є вивчення досвіду упровадження інклюзивної освіти в різних країнах [1, с. 90].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідниця такого досвіду А. Вербенець [1, с. 90–95] поділяє точку зору Н. Флотської, С. Буланової та О. Вольської [4, с. 77–80] щодо того, що обов'язковою базою для запровадження та функціонування інклюзивної освіти є система законодавчих актів, котрі декларують необхідні права і свободи та містять механізм їх забезпечення. Крім того, освітні системи різних країн повинні мати чітку концепцію й стратегію реалізації інклюзивної освіти, включаючи систему підготовки кадрів і відповідний науково-методичний супровід [1, с. 95].

На основі аналізу психолого-педагогічної та іншої наукової літератури з проблеми дослідження вона виокремлює такі моделі освітніх систем у зарубіжних країнах:

- наявність двох паралельних освітніх систем: інклюзивної та спеціальної (Бельгія, Нідерланди);
- впровадження різноманітних способів інклюзії дітей з особливими освітніми потребами (Фінляндія, США);
- створення єдиної (інклюзивної) освітньої системи (Республіка Кіпр та Мальта) [1, с. 95].

Мета роботи. Ознайомитись з досвідом та особливостями запровадження систем інклюзивної освіти в школах Фінляндії та Естонії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо більш детально особливості інклюзивного навчання в школах Фінляндії та Естонії. Для України вони є ближчими як сусіди, а Естонія, як і ми, була свого часу в єдиному освітньому радянському просторі. Проте сьогодні вони досягли значних успіхів. За результатами PISA-2018 (*міжнародна програма з оцінки якості освіти*) естонські школярі посіли перші місця в Європі за всіма трьома категоріями: читання, математика і природничі науки.

У чому ж полягає фінське інклюзивне навчання і як школи намагаються допомагати кожній дитині? В. Топол [3], спираючись на інформаційний контекст книги професорки освітньої психології Гельсінського університету Кірсті Лонка (Kirsti Lonka) «Phenomenal learning from Finland», зазначає, що один із секретів фінської системи освіти – чудова освіта для людей з особливими освітніми потребами, яка фокусується скоріше на сильних сторонах, а не на проблемах. Мета – дізнатися про складнощі на якомога ранній стадії, і потім допомогти дітям, а не маркувати їх. І йдеться не обов'язково про важкі форми інвалідності чи дуже серйозні проблеми з навчанням. Натомість у багатьох країнах під особливими освітніми потребами маються на увазі саме серйозні проблеми.

У Фінляндії є **три типи вчителів дітей з особливими освітніми потребами:**

1. Спеціальні педагоги, робота яких є гнучкою; вони не працюють у класі. Ці педагоги починають діяти, коли з'являються проблеми. У них є ступінь магістра зі Спеціальної Освіти, і вони співпрацюють з учителями.

2. Спеціальні педагоги, які працюють у спеціальних класах, що зазвичай є меншими за звичайні. Вони також мають ступінь магістра зі Спеціальної Освіти.

3. Дошкільні спеціальні педагоги, які мають і освіту вчителя садочка, і пройшли підготовку зі Спеціальної Освіти. Вони працюють із дітьми до 7 років.

У багатьох країнах робота з дітьми з особливими освітніми потребами або спеціальна освіта розпочинається з діагнозів. У Фінляндії це не так. Культура інклюзії дуже сильна, і всі учні розпочинають навчання зі звичайних класів, за винятком дітей із сильною інвалідністю [3].

Ідея фінської системи полягає в тому, щоб **виявити освітні потреби якомога раніше**, незалежно від причин. Щойно класний керівник чи вчитель-предметник побачить проблеми в навчанні, вони консультуються зі спеціальним педагогом. **Звичайні вчителі не мають розбиратись у причинах проблем, вони лише мають зауважити щось незвичайне** [3].

Для учнів **організують допомогу, проте це не означає, що їх маркують**. Ініціювати таку допомогу можуть так само дитина, чи її батьки. Зазвичай класний керівник має 15-хвилинну розмову з батьками на початку навчального року. Деякі проблеми також можна виявити ще під час цього обговорення.

Спеціальний педагог і звичайний учитель співпрацюють між собою. Якщо легке втручання (екстрапедагогічна підтримка або зміна педагогічних установок) не допомагає, педагоги пропонують дитині інтенсивнішу підтримку. Якщо освітні або поведінкові проблеми зберігаються незалежно від втручання, яке розробляється у співпраці між учителями, починає діяти команда із забезпечення благополуччя (**welfare team**; на кшталт української команди супроводу [3]).

У цю команду зазвичай входять шкільний психолог, шкільний консультант, шкільна медсестра (або медбрат), класний керівник / вчитель-предметник, учитель фінської мови як другої (якщо допомоги потребує учень-іммігрант) і спеціальний педагог. Директор школи або віце-директор зазвичай теж включені в роботу цієї команди. Батьки ж або учні не відвідують зустрічі команди. Їх проконсультують, якщо потрібно буде застосовувати нові заходи.

Склад цієї команди зазвичай фіксований, проте, за новим законодавством, його можна змінювати значно легше. Це зроблено для того, щоб команда могла гнучкіше працювати. Спеціальна освітня підтримка завжди індивідуалізована, і її надають поступово протягом довгого часу [3].

Зараз класи не обов'язково дуже маленькі, в одному класі навіть можуть бути кілька учнів, які потребують допомоги. Це виклик для вчителів, адже фінська система вимагає від них великої роботи. Якщо понад 25% учнів у класі – іммігранти, школа отримує максимальну фінансову підтримку. Деякі учні з особливими освітніми потребами також можуть отримати класного асистента. Освітній бекграунд асистента може бути різний. У Фінляндії немає жодних спеціальних класів для так званих обдарованих дітей.

Отже, ідея в тому, щоб мати різних учнів у одному класі. У Фінляндії діє систематична і поступова система підтримки дитини з особливими освітніми потребами. Усе починається з легкої підтримки, щойно виникає проблема, і поступово вона стає інтенсивнішою, якщо попередніх заходів було недостатньо.

У деяких класах до 25% учнів можуть користуватись послугами спеціального педагога. Це зазвичай невелика проблема для учнів. Вони звичні до факту, що є різні люди, які мають різні особливості [3].

Зазначимо, що основою шкільної фінської освіти є довіра – суспільства, учнів та батьків до вчителя і навпаки. Також фінські школи отримують повну підтримку держави. А всі учасники освітнього процесу мають рівні права: кожна дитина отримує доступ до освіти незалежно від місця, достатку чи інклюзивності. Але там є і головний принцип, якого всі дотримуються – дитина має поважати інших: учителя, однокласників, молодших і старших учнів [2].

Щодо деяких аспектів естонського досвіду, на які ми можемо орієнтуватись, зазначимо, що в Естонії право на добру освіту мають усі, незалежно від індивідуальних особливостей дитини. Наприклад, раніше в школах були інклюзивні класи, де діти з особливими потребами навчалися окремо. Але віднедавна всі класи змішані. Окремі спецшколи є, і батьки мають можливість віддати туди дитину, але більшість усе-таки вибирає звичайні школи.

Програма навчання може бути звичайною і спрощеною (*їх є три, для різного ступеня розумової відсталості*). Якщо дитині ставиться діагноз, їй можуть надати послуги 1) спеціального педагога, 2) допомогу в позаурочний час або 3) індивідуальну програму навчання [5].

Навчання обов'язкове навіть для тяжкохворих дітей. Естонці вважали, що навчання – це частина процесу одужання. Тому, навіть якщо дитина проходить курс хіміотерапії й прикута до ліжка вдома, до неї прийде вчитель. Швидше за все, це буде індивідуальна спрощена програма з гнучким графіком, та все ж заняття відбудуться.

Цікаво, що доплат за специфіку праці (наприклад, якщо вчитель викладає в лікарні) немає. Але при цьому знайти туди викладача набагато простіше, ніж у звичайну школу. Просто працювати в нестандартних умовах учителям цікавіше. У школах при лікарнях немає оцінювання, немає розкладу, що дає вчителю ще більше свободи творчості, але є домашні завдання і контроль засвоєння матеріалу.

Якщо дитина через хворобу не може відвідувати школу довше ніж дві чверті, то їй нададуть послуги викладача вдома, який проводитиме з нею уроки не менше восьми годин на тиждень. Якщо школяр потрапить у лікарню, навчання розпочнеться з першого дня. Система так добре налагоджена, що коли дитина потрапляє в лікарню, у школу, в якій вона навчається, автоматично відправляють лист із проханням надсилати контрольні та домашні завдання. При цьому час, проведений у лікарні з викладачем, має становити не менше восьми годин. Педагог почне стежити за успішністю й вести журнал. Для юного пацієнта складуть індивідуальну програму навчання, яка враховуватиме

рекомендації лікаря та побажання батьків. При виписці буде рекомендовано, як краще працювати з дитиною. Такий порядок навчання в лікарнях Естонія ухвалила ще в 2010 р., щоб захистити конституційне право на освіту [5].

Як **висновок**, зауважимо, що в *кожній країні своя специфіка. Неможливо просто скопіювати чуже рішення та сподіватися, що воно спрацює. У нас, наприклад, багато спільного з Фінляндією, але водночас є чимало відмінностей. Естонці завжди пильнували власну ідентичність, культуру. Це означає, що ніхто в цій країні сліпо не копіював фінську чи будь-яку іншу систему освіти. Виходили з власних реалій, потреб і стратегій.*

Перспективами подальших розвідок освітніх проблем можуть бути дослідження соціального статусу українського вчителя в нових умовах соціокультурної реальності. Для цього за основу цього статусу можна брати орієнтири, що існують у школах Фінляндії. Зокрема, там не просто стати вчителем – конкурс у педагогічний університет становить 100 осіб на місце. Після отримання диплома на молодих фахівців чекає ще одне випробування: треба пройти відбір у школу – там теж конкурс (40 осіб на місце). Але якщо людина таки стає вчителем у Фінляндії, то вона отримує:

- високу зарплату,
- повагу в суспільстві,
- свободу вибору в методах та підходах до навчання,
- відсутність бюрократії та додаткових атестацій (фінські вчителі після закінчення університету більше не проходять курсів підвищення кваліфікації) [2].

Література

1. Вербенець А. А. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 51. С. 90–97. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2016/51/14.pdf> (дата звернення: 14.03.2021).

2. Домашня робота займає 30 хвилин: 5 секретів освіти у школах Фінляндії. URL: https://education.24tv.ua/domashnya-robot-a-zaumaye-30-hvilin-5-novini-ukrayini-i-svitu_n1555424 (дата звернення: 13.03.2021).

3. Топол В. Що особливого у фінській інклюзивній освіті? URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-osoblyvogo-u-finskij-inklyuzivnij-osviti/> (дата звернення: 14.03.2021).

4. Флотская Н. Ю., Буланова С. Ю. Вольская О. В. и др. Инклюзивное образование как тенденция прогрессивной педагогики. *Актуальные проблемы развития науки и образования*: сб. науч. трудов по материалам Междунар. науч-практич. конф. (5 мая 2014 г., г. Чебоксары). Чебоксары, 2014. Ч. VI. С. 77–80.

5. Як Естонія виростила покоління інноваторів. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/yak-estoniya-virostila-pokolinnya-innovatoriv-332845_.html (дата звернення: 15.03.2021).